

STVARALAČKI I ODGOJNO-OBRAZOVNI POTENCIJALI ŽIVOTNIH PROSTORA

Lidija BOBIĆ

Dječji vrtić Sunce, Zadar
tangerine.lb@gmail.com

UDK: 373.2:[37.091.6:159.954]

Martina KRUPIĆ

Dječji vrtić Radost, Zadar
martarogic11@gmail.com

Anka PERIĆ

Dječji vrtić Sunce, Zadar
anaperic.kep@gmail.com

Sažetak

Aktivno promišljanje stručnih djelatnika o djetetovim potrebama rezultira kreiranjem prostornog okruženja koje će potaknuti djetetov kreativni, stvaralački zanos. Stoga je potrebno istaknuti kako je prostor, tzv. treći odgojitelj (Malaguzzi, 1990), nezamjenjiv pomagač u odgojno-obrazovnom procesu.

Prostor se ne može sagledati kao izdvojena kategorija u odgojno-obrazovnom procesu, već je to dio kulture ustanove, povezanosti u timskom radu, težnja suvremenom kurikulumu pa ga treba promatrati u kontekstu ustanove za rani i predškolski odgoj. Već od rane dobi izražena je djetetova potreba za istraživanjem. Izazovi prostora, didaktičkog materijala i prirodnog okruženja poticaj su djetetovu kreativnom izražavanju i stvaralaštvu.

Stvaralaštvo djeteta prepoznaje se po originalnim rješenjima koje djeca iskazuju i moguće ga je promatrati kao fenomen, ne samo u likovnim, dvodimenzijskim ili trodimenzijskim radovima djece, već u konstrukcijama različitim didaktičkim materijalima, verbalnim izričajima, zvuku i dr. Takvim načinom dijete dokumentira svoje nastojanje da drugima objasni što se krije iza onog što je načinilo.

Uređenje prostora nije poželjno promatrati kroz estetsko uređenje panoa ili zidova dječjim radovima, već prostor namijenjen djeci treba omogućiti razvoj projekta, dokumentacije koju stvaraju djeca i odrasli, ekspresije doživljenog, čime se prepoznaje nova dimenzija u učenju djece i odgojitelja.

U radu će biti prikazani primjeri korištenja različitih izražajnih medija tijekom odvijanja odgojno-obrazovnog procesa i njihova dobrobit u odnosu na pojedino dijete. Na temelju prikazanih primjera dobit će se uvid u odgojiteljevu zainteresiranost za djetetovu aktivnost, njegovo razumijevanje dječjeg stvaralaštva te djetetovu potrebu

izražavanja sebe korištenjem različitih izražajnih medija. Prikazani model odvijanja odgojno-obrazovnog procesa implicira novi pristup u razumijevanju dječjeg crteža i daje novi smisao razumijevanju dječjih izričaja.

KLJUČNE RIJEČI: *dijete, izražajni mediji, odgojitelj, odgojno-obrazovni proces, prostor, stvaralaštvo*

Uvod

Posljednjih godina dolazi do mnogih promjena i javlja se potreba za osuvremenjivanjem odgojno-obrazovnog rada u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Za razliku od tradicionalnog pogleda na dijete kao pasivnog primatelja znanja kojeg odrasli trebaju učiti poučavanjem, suvremena slika djeteta opisuje ga kao aktivno, kreativno i kompetentno biće koje konstruiranjem i sukonstruiranjem svojeg znanja utječe na svoje razumijevanje svijeta i razvoj (Maleš, 2011).

U Republici Hrvatskoj odgojno-obrazovna praksa je posljednjih desetljeća znatno napredovala. Reggio pristup, kao trajna inspiracija predškolskih praktičara i teoretičara, imao je veliki utjecaj (Slunjski, 2023). Međutim, postoje različite razine kvalitete odgojno-obrazovnog rada u različitim ustanovama. Da bi odgojno-obrazovni rad bio kvalitetan, to podrazumijeva kulturu vrtića kao izraz zajedničkih uvjerenja svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa i dobro razumijevanje djece koje ovisi o odgojiteljevoj slici o djetetu kao kompetentnoj, kreativnoj i snažnoj osobi. Kultura vrtića utječe na kvalitetu stručnog usavršavanja, jača zajedništvo, učenje, motivaciju. Kada vrtić ima pozitivnu profesionalnu kulturu, ima i pozitivan profesionalni razvoj. Budući da je svaka odgojno-obrazovna ustanova jedinstvena i ne postoje dvije jednake kulture vrtića, tako nema jedinstvenog obrasca za stvaranje poticajnoga razvojno-primjerenog okruženja. Na osnovi zajedničkog istraživanja potrebno je postupno podizati kvalitetu odgojne prakse mijenjajući okruženje da bi prostor bio poticajan, omogućavao situacije za učenje te zajedničko življenje djece i odraslih.

Djeca su rođenjem spremna za učenje, njima je učenje prirodna potreba te uče spontano s lakoćom i zadovoljstvom. Na odraslima je odgovornost da im omoguće okruženje bogato različitim poticajima u kojem će se svakom djetetu osigurati najbolja podrška za razvoj i učenje kroz igru. U svojoj knjizi o razvoju mozga Diamond i Hopson (2006) ističu kako je mozak dinamičan organ koji se hrani podražajima i iskustvima. Stoga ako je okruženje bogato i stimulativno, ono će pozitivno utjecati na razvoj djeteta, kao i obrnuto, nedovoljna stimulacija i premalo korištenje mozga može imati negativne posljedice na djetetov razvoj. Autorice su pozitivne učinke

na razvoj djeteta nazvale obogaćivanjem misleći pritom na kvalitetno fizičko i socijalno okruženje u obitelji i u institucijama. Takvo okruženje treba poticati dijete na samoorganizirane i samousmjerene aktivnosti u kojima je dijete sukonstruktor vlastitog učenja i razvoja, te aktivno putem istraživanja i igre razvija svoje kompetencije. Kako je već spomenuto, okruženje za učenje ne odnosi se samo na prostorno-materijalno, tj. fizičko okruženje dobro opremljeno različitim poticajnim materijalima, već i na socijalne i emocionalne uvjete koji pridonose dobrobiti svakog djeteta i utječu na njegov kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj (Tankersley, Fabio, Burić, Milinović, 2012). To se odnosi na pozitivno ozračje u grupi, suradnički odnos među djecom, slobodu odabira vlastitih aktivnosti, donošenje pravila i dogovora, empatičan odnos odrasle osobe koja uvažava dječje potrebe. Boravak u inkluzivnom okruženju također pridonosi dobrobiti jer inkluzivno okruženje uključuje prihvaćanje međusobnih razlika. U takvom se okruženju svako dijete osjeća ugodno i ima osjećaj pripadnosti. Kada bi svi sudionici u odgoju i obrazovanju pokazali poštovanje, uvažavali dječje osjećaje i kreirali pozitivno okruženje, tada bi to rezultiralo slobodnim izražavanjem djece, razvojem samopouzdanja i pozitivne slike o sebi, a to bi ih osnažilo da se upuštaju u nepoznate situacije, preuzimaju rizike i lako svladavaju izazove. Kada je dijete intrinzično motivirano, veća je fokusiranost i postiže visoki stupanj koncentracije što se vidi u bavljenju nekom aktivnošću više puta i sa složenijim izazovima te pokazuje bolje rezultate, ustrajnost i veću kreativnost u odnosu na ekstrinzično motivirano dijete. Ekstrinzična motivacija odnosi se na nešto što se radi s niskom motivacijom, ne radi se iz ljubavi i vlastitih interesa, već za pokazivanje ili na zahtjev.

Uloga odgojitelja u stvaranju poticajnog okruženja

Djeca isto kao i odrasli vole boraviti u prostoru u kojem se osjećaju dobro, sigurno i ugodno te koji odražava njihove interese. Prema tome, vrtičko okruženje ima znatan utjecaj na razvoj i učenje. Fizičko okruženje u kojem se dijete svakodnevno nalazi podrazumijeva uređenje i raspored prostora i materijala. Poželjno bi bilo da odgojitelji kreiraju okruženje koje je sigurno i može se nadzirati, koje potiče djecu na istraživanje, učenje, suradnju s drugima i neovisnost. Prema Reggio pedagogiji na okruženje se gleda kao na „trećeg odgojitelja“. Poticajno odgojno-obrazovno okruženje predstavlja materijalizaciju odgojiteljskih shvaćanja, znanja i stavova o djetetu (Miljak, 2009).

Prostorno okruženje trebalo bi više sličiti realnom životu, obiteljskom okruženju, a manje instituciji, tj. imati prostorije različitih namjena, centre aktivnosti:

- centar za obiteljsko-dramske igre
- centar za igre građenja i konstruiranja
- centar početnih matematičkih pojmova
- centar za početno čitanje i pisanje
- centar za likovno izražavanje
- centar za stolno-manipulativne igre
- centar za istraživačke aktivnosti
- senzomotorički centar
- prostor za igru pijeskom i vodom
- prostor za osamljivanje.

Broj centara u sobi ovisi o različitim čimbenicima, prostornim mogućnostima, interesima i potrebama djece, dobi djece i sl. Tematski odijeljeni centri obogaćeni raznovrsnim i neoblikovanim materijalima omogućuju djeci slobodno izražavanje i bavljenje samoiniciranim individualnim ili grupnim aktivnostima (Miljak, 2009).

Pri osmišljavanju centara treba voditi računa o tome da odgojitelji mogu vidjeti svu djecu dok se igraju što se postiže niskim namještajem ili pregradama. Centri trebaju biti smješteni tako da im se može lako pristupiti i cijeli prostor treba imati jasnu logiku kretanja. Materijali koji su ponuđeni djeci trebaju biti sigurni i razvojno primjereni. Prostor obogaćen pedagoški oblikovanim materijalima zove djecu na igru i istraživanje tako da je djeci čim uđu u prostor jasno čime se mogu baviti i što u njemu mogu činiti, te se osjećaju dobrodošli. U tako oblikovanom prostoru odvija se emancipacija djece te se poučavanje zamjenjuje iskustvenim učenjem (Tankersley i sur., 2012).

SLIKA 1. Formiranje centra u vanjskom prostoru za višenamjenske igre

SLIKA 2. Istraživačke aktivnosti u vanjskom prostoru

Fizičko okruženje ne odnosi se samo na sobe dnevnog boravka, već na prostor cijelog vrtića – prostorija, hodnika, sanitarnog čvora, vanjskog prostora dvorišta i dr. Takav način uređenja prostora omogućuje više prostora za nastajanje novih centara, radionica ili ateljea koji su zajednički za sve grupe. U koncepciji organizacije ovakvog prostora moguća je bogata opremljenost sredstvima i materijalima jer nisu svi centri smješteni u jednu sobu, već u prostoru cijelog vrtića.

Odgojitelj kreira prostor koji je zanimljiv i ugodan i koji odražava dječje interese i osjećaj pripadnosti. Na zidove se mogu staviti njihove fotografije, fotografije obitelji, različiti projekti i dječji radovi koji prikazuju proces učenja. Prostor treba biti estetski ugodan, obojen ugodnim bojama, dobro osvijetljen, smirujući i poticajan. Detalji poput biljaka, tepiha, zastora, jastuka, mekanog namještaja, fotelje i sl. stvaraju osjećaj topline obiteljskog doma. Materijali kojima se djeca žele koristiti trebaju biti lako dostupni da ih ona mogu samostalno uzimati, ali i vratiti na mjesto nakon korištenja.

Prostorno-materijalno okruženje u odnosu na dijete

Ako se djecu uključi u osmišljavanje i oblikovanje prostorno-materijalnog okruženja, povećava se razina njihove participacije i interesa za aktivnosti. S djecom se razgovara, iznose svoja mišljenja i iskustva o aktivnostima u centrima gdje se najviše igraju, što bi bilo dobro promijeniti, žele li oformiti novi centar ili promijeniti neki od postojećih centara. Djeca mogu donijeti materijale i igračke od kuće i

doprinijeti raznovrsnosti i bogaćenju centara. Kada su djeca uključena u planiranje, oblikovanju i održavanju centara aktivnosti, to kod njih stvara osjećaj pripadnosti, veću motivaciju u procesu učenja, postaju kompetentni i odgovorni za različita zaduženja u grupi, npr. briga o biljkama, knjižnici, pažljivo korištenje materijala, urednost, osjećaj kompetentnosti i važnosti u donošenju odluka kako upravljati vlastitim okruženjem. Dobrim razumijevanjem povratnih informacija koje djeca šalju odgojitelj odlučuje kada i kako će se mijenjati prostorno-materijalno okruženje. Bogaćenjem novim materijalima, promjenom u prostoru, raznim dopunama odgojitelj pokušava ustanoviti što ne odgovara i kako urediti okruženje da djeca budu zadovoljna, da se odvijaju samoinicirane aktivnosti duljeg trajanja i da rado dolaze u taj prostor (Tankersley i sur., 2012).

SLIKA 3. Participacija djece u kreiranju prostornog okruženja. Stablo kao višenamjenski centar čija se uloga mijenja ovisno o interesima djece

Odgojitelji pri kreiranju prostorno-materijalnog okruženja trebaju razumjeti i poticati dječje višestruke inteligencije, tjelesno-kinestetičku, interpersonalnu, verbalno-lingvističku, logičko-matematičku, intrapersonalnu, vizualno-prostornu, glazbenu, egzistencijalističku i prirodoslovnu. Također treba poticati i razvijati različito umjetničko izražavanje djece.

Učenje djeteta jest aktivan proces usmjeren na životno iskustvo djeteta, a ne na strogo isplaniran i određen kurikulum koji stavlja dijete u položaj transmisivskog usvajanja unaprijed određenih sadržaja. Od velike je važnosti kakvu implicitnu sliku odgojitelj ima o djetetu. Svakako bi trebao polaziti od toga da je dijete biće puno potencijala, kreativna osoba s urođenom znatizeljnom i potrebom za učenjem, spo-

sobno konstruirati vlastito znanje putem vlastitog djelovanja. Prateći svoje interese dijete spontano istražuje svoje okruženje i stupa u interakciju s njim, stoga je vrlo važno znati razumjeti dijete, biti mu potpora u tom procesu i kreirati okruženje koje će mu omogućiti da vođeno svojim interesima otkriva, istražuje, povezuje, stječe i razvija određene vještine i znanja, da se putem igre i manipulacije s materijalima izražava.

Kreativnost kao važna sastavnica cjelokupnog djetetova razvoja

Polazeći od smjernica suvremenog shvaćanja djeteta kao kreativnog bića sa specifičnim stvaralačkim i izražajnim potencijalima i vrtića kao mjesta stvaranja i izražavanja u različitim izražajnim formama, možemo istaknuti da je kreativnost i mogućnost stvaralačkog izražavanja sastavnica cjelokupnoga odgojno-obrazovnog procesa (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014).

Nacionalni kurikulum ističe kreativnost kao odgojnu vrijednost koja podrazumijeva prihvaćanje djetetove jedinstvene i prirodne kreativnosti, koju tijekom odgojno-obrazovnog procesa treba njegovati, poticati i razvijati kroz različite aktivnosti. „U oblikovanju odgojno-obrazovnog procesa posebno se cijeni i potiče razvoj divergentnog mišljenja djeteta, i to u svim vrstama aktivnosti, područjima učenja i komunikaciji.“ (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014: 22).

Glavni element u kreativnom ponašanju djeteta je divergentno mišljenje, misaoni proces koji djetetu pruža mogućnost pronalaženja različitih rješenja za određeni problem ili izazov, te je indikator kreativnog potencijala pojedinca. „Kreativnost se može gledati kao stvaralaštvo, stvaranje novih i originalnih umjetničkih, tehničkih i znanstvenih tvorevina ili kao skup osobina koje će to stvaralaštvo omogućiti, potaknuti ili izazvati“ (Čudina Obradović, 1991: 49). Kreativnost kao stvaralački potencijal omogućuje djeci da se izražavaju na razne načine: riječima, pokretom, pjevanjem, slikanjem, crtanjem, dramatizacijom, konstruiranjem i građenjem itd.

U Reggio pedagogiji postoje ateljei u kojima se djeca uče komunicirati jezikom umjetnosti te postoje razni načini kako jezik umjetnosti njegovati i razvijati: poticanjem djeteta na istraživanje, promatranje, čuđenje i uočavanje detalja dok manipulira raznim materijalima, osnaživanjem njegovih umjetničkih sposobnosti, poticanjem djeteta na inicijativu i promišljanje o perspektivama i mogućnostima izražavanja (Slunjski, 2013).

Uloga odgojitelja u poticanju kreativnosti djeteta

Postupci odgojitelja od velike su važnosti i o njima ovisi kvaliteta djetetovih ekspresivnih aktivnosti pa je važno naglasiti da bi odgojitelj trebao biti promatrač koji razumije djetetove potrebe, interese i namjere, poticatelj i stvaratelj stimulativnog okruženja. Stvaranjem uvjeta za igru ponudom raznovrsnih materijala odgojitelj potiče dijete na istraživanje, suradnju i diskusiju s drugom djecom, na samostalno i zajedničko rješavanje problema, „provocira“ dijete pitanjima kojima će ga poticati na daljnji interes i promišljanje. Ako se odgojitelj usmjeri samo na estetiku onog što dijete radi ili na sam rezultat, umanjuje se i vjerojatnost stvarnog doživljavanja djeteta.

Materijali koji se djeci mogu ponuditi za stvaralačko korištenje i izražavanje su raznovrsni. Naglasak bi trebao biti na otvorenim, nestrukturiranim materijalima koje možemo pronaći i u svojem neposrednom okruženju (u suradnji s djecom i roditeljima), materijali koji pozivaju dijete na igru, daju mu mogućnost senzornog doživljaja, potiču ga da se koristi maštom i svojim iskustvom. Raznovrsni materijali potiču djecu na kreativno razmišljanje, njihovu uporabu na različite načine, kombiniranje, uspoređivanje, klasificiranje, uočavanje transparentnosti, teksture, oblika, boje kao i odnosa među materijalima.

Umjetnost ima važnu ulogu u poticanju cjelovitog razvoja djeteta jer se putem nje dijete izražava, komunicira i razvija sposobnosti upotrebe simbola. Likovnost je područje umjetnosti i jedan od izražajnih jezika kojim se djeca često koriste, a omogućuje im istraživanje vlastitih ideja, njihovo izražavanje, objašnjavanje i spoznavanje sebe i okoline koja ih okružuje. „Likovni izraz djece dana je i urođena sposobnost izražavanja – komuniciranja i oblikovanja“ (Belamarić, 1987: 13).

U poticanju i jačanju likovnih ekspresija kod djece uloga odgojitelja je omogućiti djetetu prostorno-materijalni kontekst u kojem će mu likovni materijali biti dostupni kao i mogućnost izbora upoznavanja materijala i samostalnog korištenja likovnih tehnika. U likovnom jeziku, kako navodi Slunjski (2013), djeca se mogu izražavati:

- oblikom kroz medije kao što su neoblikovani materijali, prirodni materijali, glina
- bojom kroz tempere, flomastere, olovke u boji, papir u boji, krede, pastele, tuš, vodene boje
- linijom putem olovke
- senzoričkim iskustvom s pomoću svjetlosnih projekcija, ogledala, sjena.

Odgojitelj treba poznavati karakteristike materijala i likovnih tehnika koje djeci nudi, njihove izražajne mogućnosti kao i prethodna iskustva djece u njihovoj upotrebi jer pravnim izborom materijala utječe na motivaciju i interes djece za istraživanje i aktivnosti.

Izražajni mediji kao sredstvo autentičnog izražavanja djeteta

Izražajni medij jest svaki materijal koji djetetu omogućuje materijalizaciju njegove ideje i da se slobodno izražava na svoj autentičan način te je ujedno i sredstvo upoznavanja djeteta i procesa koji se događaju u njegovoj svijesti. To su „materijali koji sadržavaju mogućnost stvaralačke prerade i korištenja na različite načine“ (Slunjski, 2012: 58). Stvaralačke ekspresije koje pritom nastaju nisu same po sebi svrhom i ne bi smjele biti u funkciji ukrašavanja vrtića, već čine proces učenja vidljivim i putokaz su odgojiteljima u planiranju odgojno-obrazovnog procesa.

Također je važan kontekst u kojem nastaju dječje ekspresije, razumijevanje onoga što dijete radi, hoće li proces djetetova rada biti autentičan i odraz njegova intelektualnog angažmana ovisi o kvaliteti pripremljenih doživljaja, dostupnosti materijala (izražajnih medija) te odgojiteljevoj komunikaciji i odnosu s djetetom (Slunjski, 2022).

SLIKA 4. Nestrukturirani materijali višestrukih primjena

Sitni materijali kao mediji za izražavanje koji se u stranoj literaturi nazivaju i *loose parts* imaju razne primjene i mogućnosti, unikatni su te kao takvi privlače pozornost djece zbog svoje raznovrsnosti i potiču djecu na istraživanje svim osjetilima i manipuliranje. Mogu biti od različitih materijala (drvo, metal, staklo, plastika, papir, kamen, šumski plodovi), oblika, boja, tekstura, veličina te je važno naglasiti da njihovu ponudu treba prilagoditi sigurnosti i dobi djece (Slika 4).

Poticanje dječjeg razvoja kroz ekspresivne aktivnosti

Igra nestrukturiranim materijalima omogućuje djeci da se izražavaju na razne načine. Djeca provode aktivnosti iz kojih proizlaze ekspresije koje su rezultat kreativnog procesa i dio su procesa učenja. Za razvoj stvaralačke percepcije potreban je djetetov poriv, radoznalost, interes i usmjeravanje njegova opažanja na neki oblik ili pojavu te kad su zadovoljeni ti uvjeti, dijete će se lako i originalno izraziti me-

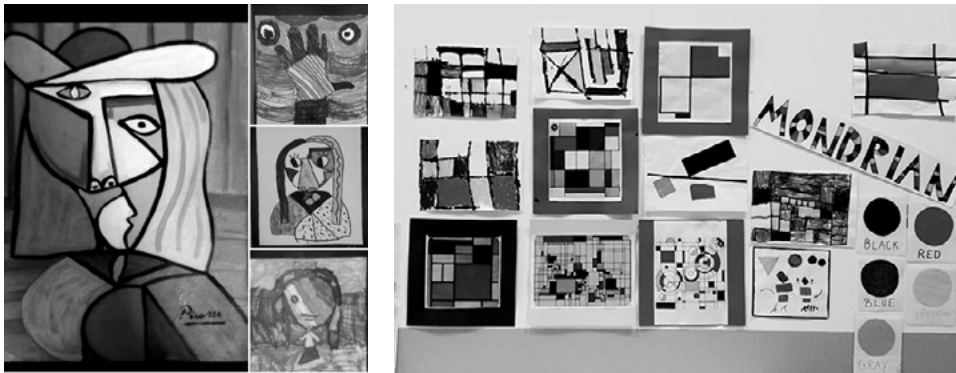
dijem (Belamarić, 1987). Ekspresiji može prethoditi neka istraživačka aktivnost, vizualni doživljaj, prethodno iskustvo, neki događaj ili slobodno izražavanje djeteta ponuđenim materijalima gdje dijete samo pronalazi simbole za svoje reprezentacije i ideje. Ako dijete nema iskustva korištenja određenih materijala ili likovnih tehnika, potrebno ga je s njima upoznati, no važno je naglasiti da se dijete u bilo kojem načinu njegova izražavanja ne poučava kako se nešto radi, crta ili slika, niti se utječe na njegovu ekspresiju nametanjem svojeg načina viđenja. Dajući djetetu materijal, pruža mu se sloboda izbora što će raditi, potiče na kreativno mišljenje, vizualno zapažanje, uočavanje, vizualno pamćenje te razvijaju vještine bogatog izražavanja koje za dijete imaju značenje.

SLIKA 5. Izražavanje prirodnim, neoblikovanim materijalima prikazivanjem obilježja životinja

SLIKA 6. Olovka kao medij za izražavanje obilježja pera kojem prethodi istraživačka aktivnost te djetetov doživljaj istog

SLIKA 7. Umjetničko djelo kao inspiracija dječjem stvaralaštvu različitim likovnim tehnikama

Izbjegavanjem šabloniziranog izražavanja kod djeteta njeguju se mašta, kreativnost, autentičnost, samopouzdanje i razumijevanje svijeta onako kako ga ono istinski doživljava i osjeća. U suprotnom, nepravilnim pedagoškim poticajima i radom velika je vjerojatnost da će se dječje stvaralaštvo kočiti i zatomiti.

Dokumentiranje kao alat promatranja procesa učenja djece

Dokumentacija kao neizostavan dio prostora u vrtiću ima važnu ulogu u poticanju dječjeg razvoja. To su različiti dječji individualni ili zajednički radovi, trodimenzijski uradci, dječji zapisi, fotografije djece u aktivnostima i dr. Izlaganje dječjih radova potiče kreativnost i stvaralaštvo i doprinosi odgoju i obrazovanju djece. Kada djeca vide svoje radove izložene u prostoru vrtića, osjećaju se ponosno i motivirano za daljnje stvaranje. Promatrajući svoje radove i aktivnosti, djeca razmišljaju o tome što su postigla i kako su to postigla. Dokumentacija je snažan alat za bolje upoznavanje djeteta, njegovih potreba, interesa, mogućnosti i načina razmišljanja (Slunjski, 2020). Jedna od posebno važnih namjena dokumentacije mogućnost je prisjećanja djeteta na svoje prethodne načine razmišljanja, što može omogućiti njegov ulazak u metazonu. Na temelju dokumentacije djeca mogu istraživati vlastite procese učenja, tj. upoznavati vlastite kognitivne strategije na kojima se ti procesi temelje (Slunjski, 2020).

Djeca se inspiriraju promatrajući i radove druge djece te dobivaju ideje za izražavanje svojih ideja kroz različite kreativne aktivnosti. Kroz izloženu dokumentaciju u prostoru dječjeg vrtića djeca dijele svoje priče, razgovaraju o svojim radovima i opisuju ih drugima artikulirajući vlastite misli i osjećaje. Također mogu komentirati i tuđe radove što potiče razvoj jezičnih i socijalnih vještina. Dokumentacija pruža roditeljima uvid u aktivnosti i postignuća njihova djeteta u vrtiću što omogućuje bolju

SLIKA 8. Dječje ekspresije

komunikaciju između roditelja i odgojitelja kao i podršku roditeljima u djetetovu razvoju. Dokumentacija akcije odraslih i djece čini proces vidljivim i doprinosi kvaliteti komunikacije. Zato se dokumentacija shvaća kao vrijedan alat pri izgradnji kvalitetnog kurikuluma (Rinaldi, 2006).

Autori Helm, Beneke i Steinheimer (2007 prema Slunjski, 2020) pedagošku dokumentaciju nazivaju „prozorom za učenje“, ističući njezin doprinos procesu razvoja i učenja djece. Giamminuti (2009 prema Slunjski, 2020) iznosi kako odgojitelji kroz dokumentaciju mogu ponuditi djeci segmente procesa njihova učenja, tj. „predati“ im ga na razmišljanje kako bi potaknuo razvoj njihove metakognicije, dijeliti važne elemente procesa s obiteljima i zajednicom tretirajući ih kao vrijedne sudionike u životu vrtića, zagovarati prava djece i pozivati sve zainteresirane na demokratsku razmjenu vrijednosti, perspektiva i uvjerenja, te, napokon, propitivati i transformirati kulturu djetinjstva.

Zaključak

Prostor u kojem djeca borave i uče ima ključnu ulogu u poticanju njihovih stvaralačkih potencijala. Prostor treba biti bogat raznolikim materijalima i resursima koji potiču istraživački duh, kreativnost i maštovitost djece. Odgojitelji imaju važnu ulogu u stvaranju poticajnog okruženja i podržavanju djetetovih izražajnih aktivnosti. Kroz slobodno eksperimentiranje materijalima i umjetničkim tehnikama, djeca razvijaju svoje stvaralačke potencijale i samopouzdanje. Stvaralački prostor postaje mjesto gdje se odvija ne samo odgojno-obrazovni proces, već i proces otkrivanja, istraživanja i izražavanja vlastite jedinstvenosti i kreativnosti svakog djeteta, odnosno takav prostor postaje mjesto za cjelovit razvoj djeteta.

LITERATURA

- BELAMARIĆ, D. (1987). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.
- ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M. (1991). *Nadarenost razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- DIAMOND, M. i HOPSON, J. (2008). *Kako razvijati inteligenciju, kreativnost i zdrave emocije vašeg djeteta od rođenja do adolescencije*. Ostvarenje d. o. o.
- MALEŠ, D. (2011). *Nove paradigme predškolskog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za pedagogiju.
- MILJAK, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. Zagreb: Spektarmedia.
- Narodne novine (2015). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Zagreb: NN 5/2015. <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf> pristupljeno: 10. 7. 2023.
- RINALDI, C. (2006). *In Dialougue with Reggio Emilia*. London: Routledge.
- SLUNJSKI, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb: Profil.
- SLUNJSKI, E. (2013). *Kako pomoći djetetu da... (p)ostane kreativno i da se služi jezikom umjetnosti*. Zagreb: Element.
- SLUNJSKI, E. (2020). *Izvan okvira 5: pedagoška dokumentacija: proces učenja odraslih kao alat razvoja kurikuluma*. Zagreb: Element.
- SLUNJSKI, E. (2023). *Što nas uči Reggio?* Zagreb: Element.
- TANKERSLEY, D., FABRIO, A., BURIC, H. i MILINOVIĆ, N. (2012). *Teorija u praksi: priručnik za profesionalni razvoj odgajatelja*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.

CREATIVE AND EDUCATIONAL POTENTIAL OF LIVING SPACES

Abstract

Active reflection by professional educators on children's needs results in the creation of a spatial environment that is bound to encourage child's creative enthusiasm. Therefore, it is crucial to emphasise that space, the so-called third educator, is an irreplaceable factor in the educational process. Space cannot be viewed as a separate category in the educational process; rather, it is part of the institution's culture, teamwork, and the pursuit of a modern curriculum, so it should be viewed in the context of an institution for early and preschool education. A child's need for exploration is expressed from an early age. The allure of space, didactic materials, and the natural environment is an incentive for a child's creative expression. A child's creativity is recognised by the original solutions that children demonstrate, and it is possible to observe it as a phenomenon, not only in children's visual, two-dimensional or three-dimensional artwork, but also in their constructions while using various didactic materials, in verbal expressions, sound, etc. In this way, a child documents their efforts to explain to others what is hidden behind what they have created. It is not desirable to view the space, when designated for children, through the aesthetic arrangement of panels or walls with their creative works. Rather, that space should enable the progress of projects, the documentation created by children and adults, and the expression of experiences, thus recognising a new dimension in the learning of children, as well as of education. This research will provide examples of the use of various expressive media during the educational process and their benefits in relation to each individual child. Based on the presented examples, the paper offers an insight into educators' interests in children's activities, their understanding of children's creativity, and the child's need for self-expression through various forms of expressive media. The proposed model of the educational process implies a new approach to understanding children's drawings and offers renewed meaning to the understanding children's creative expression.

KEYWORDS: *child, educator, space, creativity, expressive media, educational process*